

KOMPETENTNOST U RAZUMEVANJU PREDAVANJA IZ STRUKE NA ENGLLESKOM JEZIKU I KAKO JE UVEŽBAVATI²

Sažetak: Jedna od odlika moderne nastave stranog jezika struke na tercijarnom stepenu obrazovanja jeste osposobljavanje studenata da prate predavanja i prezentacije iz svoje struke na engleskom jeziku i stiču kompetenciju u razumevanju ovog govornog žanra. Sticanje takve kompetencije može se organizovati na časovima stranog jezika kroz sistematsku obuku koja bi obuhvatila kako fazu pripreme za slušanje predavanja, ključnu za uspeh ove aktivnosti, tako i fazu aktivnog slušanja samog predavanja. Svaka od ovih faza odlikuje se usvajanjem i ovladavanjem određenim strategijama koje su direktno vezane za sticanje navedene kompetencije. Najvažnija strategija iz prve faze odnosi se na predviđanje teme i ključnih reči koje će se koristiti u predavanju, dok bi strategije čije se korišćenje preporučuje u toku druge faze, odnosno, samog slušanja predavanja, bile sledeće: 1) Predviđanje suštine predavanja; 2) Razdvajanje relevantnog od nerelevantnog materijala; 3) Koncentrisanje na lingvističke signale u uvodnom delu predavanja; 4) Uočavanje diskursnih markera u toku predavanja; 5) Izvođenje zaključaka o značenju nepoznatih reči na osnovu konteksta; 6) Elaboriranje i povezivanje prethodnog znanja sa novim informacijama. Nabrojane strategije, uz pomoć kompetentnih instrukcija nastavnika stranog jezika struke i njegovog vođenja kroz celokupan proces usvajanja i ovladavanja veštinom razumevanja predavanja na stranom jeziku, mogu doprineti sticanju kompetencije u ovoj oblasti i biti od velike koristi studentima u njihovom daljem profesionalnom i naučnom usavršavanju.

Cljučne reči: razumevanje govornog teksta slušanjem, faza pripreme za slušanje, faza aktivnog slušanja predavanja, strategije pre i u toku slušanja predavanja

1. Uvod

Specifičnost govornog jezika ogleda se u tome što on predstavlja nepovratni kontinuum: da bismo ga razumeli, neprestano povezujemo ono što je već rečeno sa onim što sledi, a pri tom, retko imamo mogućnost, naravno, sa izuzetkom kada je u

¹ savka.blagojevic@filfak.ni.ac.rs

² Rad je urađen u okviru projekta 178014: *Dinamika struktura srpskog jezika*, koji finansira Ministarstvo nauke, prosvete i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

pitanju dijalog ili drugi tip neposredne komunikacije, da tražimo da nam se razjasni ono što nismo uspjeli da razumemo. Iz tog razloga, razumevanje govornog teksta predstavlja 'hvatanje misli u letu', tj. aktivnu konstrukciju koju čine tri komponente: misao govornika, razumevanje slušaoca i sam govorni diskurs. I pored toga što tip govornog diskursa može značajno da varira i da odredi stil govorne aktivnosti (razgovorni, akademski, stručno-profesionalni, itd.), kao i vrstu ove aktivnosti (svakodnevna konverzacija, medijska saopštenja, akademsko predavanje, i sl.), suština govornog diskursa ostaje ista. Nju odlikuje napor govornika da svoju misao prenese slušaocu što preciznije, u želji da je on razume na način na koji to govornik želi, a u isto vreme, odlikuje je i napor slušaoca da tačno shvati govornikovu poruku. Ovako složena aktivnost postaje još kompleksnija u slučaju kada govornik i slušalac nemaju isti maternji jezik i kada priroda govorne aktivnosti nalaže kako precizno prenošenja informacije, tako i njeno precizno razumevanje. Preciznost date i primljene informacije jeste, upravo, odlika tipa govorne aktivnosti kakvo je predavanje iz struke na stranom jeziku, a slušaoci, koji pripadaju drugim govornim sredinama, prisustvuju takvom predavanju u cilju unapređenja svog profesionalnog znanja. Kako su takva predavanja sve češća u savremenom svetu u kome je engleski jezik odavno postao međunarodni jezik naučne i stručne komunikacije, to bi bilo poželjno da se još na univerzitetskom nivou obrazovanja, u okviru nastave stranog jezika struke³, počne sa uvežbavanjem veštine slušanja i razumevanja predavanja na stranom jeziku, čime bi se studentima pružila dragocena pomoć u sticanju kompetencije iz ove složene, a za njihovu buduću profesiju i karijeru, izuzetno korisne jezičke veštine. Iz tog razloga, u ovom radu ćemo ponuditi predlog načina na koji je moguće organizovati aktivnosti koje se tiču sticanja kompetencije u razumevanju predavanja iz struke na stranom jeziku u okviru nastavnog programa za strane jezike na univerzitetskom nivou. Navešćemo činioce koji su uključeni u organizovanju aktivnosti koja pomaže sticanju navedene kompetencije, kao i faze njene konkretne realizacije, ne vezujući se, pritom, za neku posebnu struku, već nudeći opšte smernice takve jedne aktivnosti kao dela nastavnog procesa stranog jezika struke.

2. Razumevanje predavanja na stranom jeziku kao složena jezička veština

Sticanje kompetentnosti u razumevanju predavanja iz struke na stranom jeziku (u našem slučaju, kao što smo naznačili, to će biti engleski jezik), zavisi od velikog broja faktora, budući da je ova vrsta jezičke kompetencije usko povezana sa individualnim sposobnostima studenata, njihovom jezičkom predispozicijom, kao i njihovim jezičkim predznanjem. Ona je, takođe, uslovljena i stepenom prethodno

³ Ovde treba istaći da su u silabusima za masterske studije nekih departmana nefilološkog usmerenja fakulteta u Srbiji (kao što je to slučaj na Filozofskom fakulteta u Nišu), predviđeni napredni kursevi stranih jezika, što predstavlja dobru osnovu da se u nastavu takvih kurseva uvede i uvežbavanje veštine kojom bi se sticala kompetencija u razumevanju predavanja na stranom jeziku.

stečene jezičke kompetencije koja se odnosi na razumevanje pisanog diskursa i može se proširiti i uspešno primeniti pri slušanju predavanja na stranom jeziku, pri čemu se pisani diskurs zamenjuje govornim, ali se isto tako uključuju i neke nove tehnike, osobene za uspešno razumevanje govornog diskursa, kao što je to, npr. vođenje beležaka tokom slušanja predavanja, i sl.

Razumevanje govornog diskursa jeste jezička veština koja predstavlja, „za razliku od drugih jezičkih veština, unutrašnji proces koji nije moguće direktno posmatrati“ (Nicholas, 1988: 19). Ovladanost ovom veštinom najčešće merimo proverom razumevanja odslušanog govornog materijala, odnosno putem postavljanja pitanja koja nam omogućavaju da utvrdimo opšte i/ili detaljno razumevanje izložene materije (*general and detailed comprehension questions*), a iz prakse znamo da kvalitet dobijenih odgovora na ta pitanja varira od slušaoca do slušaoca. Na osnovu ovoga zaključujemo da je razumevanje govornog materijala veoma kompleksan proces i da na njegovu uspešnost utiče veći broj faktora. On se odvija u nekoliko faza, a te faze, po čuvenom američkom psihologu Andersonu (Anderson, 1985, 2000), uključuju sledeće procese: 1) proces percepcije, koji se odnosi na usmeravanje pažnje na govorni ili pisani tekst i omogućava da se delovi teksta, na selektivan način zadržavaju u kratkoročnoj memoriji, 2) proces raščlanjivanja govornog teksta na njegove komponente i konstruisanje mentalne predstave o tekstu, i 3) proces mentalnog povezivanja stvorenih predstava sa njihovim značenjem i njihovo uskladištenje u dugoročno pamćenje.

Empirijskim putem došlo se do saznanja da u slučajevima kada studenti ne ovladaju navedenim strategijama, oni dosežu samo nivo jezičke percepcije, što znači da neće biti u stanju da kombinuju nove informacije sa svojim prethodnim znanjem, te, samim tim, ne mogu da memorišu prezentovanu materiju. Međutim, veštinom razumevanja govornog teksta slušanjem moguće je ovladati samo uz pomoć doslednog i sistematskog korišćenja većeg broja strategija. U strategije 'odgovorne' za sticanje kompetencije u razumevanju govornog teksta, ubrajamo sledeće:

1. Strategiju za izvođenje zaključaka, bilo putem pogađanja značenja nepoznatih reči ili pretpostavljanja o čemu je deo informacije koja nedostaje,
2. Strategiju za elaboraciju materije koja se sluša i koja pomaže da se aktivira prethodno znanje i izvrši aktivno povezivanje već poznate materije sa novim informacijama da bi se one u potpunosti razumele i uklopile u sistem postojećeg znanja,
3. Strategiju za samoposmatranje pomoću koje proveravamo ili korigujemo ono što smo čuli i razumeli u toku samog procesa slušanja,
4. Strategiju za sumiranje predstavljenog materijala koja se odnosi na mentalno ili usmeno sažimanje informacija iz materijala koji se slušao, bilo da se radi o celokupnom materijalu, ili samo jednom njegovom delu,
5. Strategiju za samoprocenjivanje pomoću koje se vrši proveravanje sopstvene usredsređenosti na važne informacije, kao i procenjivanje u kojoj meri se koriste preporučene strategije,

6. Strategiju za tolerantnost na nejasnoće u materijalu koji se sluša, a koja se odnosi na prihvatanje činjenice da mnogi delovi predavanja mogu biti nejasni i nepoznati u samom trenutku slušanja. Korišćenje ove strategije pomaže da se smanji moguća frustracija zbog toga što u tom datom trenutku čujemo reči čije značenje nam nije poznato, ili su nejasni neki delovi predavanja zbog trenutne jezičke barijere.

Nabrojane strategije odnose se na razumevanje govornog jezika opšteg tipa (Young, 1997), ali one se koriste i za slušanje predavanja iz struke ili akademske discipline, sa naznakom da ova vrsta predavanja predstavlja jedan specifičan usmeni žanr koji obiluje ne samo stručnom terminologijom, već i posebnom strukturnom organizacijom koja reflektuje vrstu struke ili nauke kojoj ono pripada.⁴

3. Procedure za uvežbavanje razumevanja predavanja iz struke na engleskom jeziku

Uvežbavanje razumevanja predavanja iz struke na engleskom jeziku može se uspešno izvesti kao deo nastave stranog jezika na univerzitetskom nivou uz blisku saradnju nastavnika stranog jezika sa stručnjakom iz oblasti koju studenti proučavaju na svojim studijama, a koji se aktivno služi engleskim jezikom, i sa studentima koji su motivisani da unaprede ovu svoju jezičku veštinu. Kako je anagažovanje takvog stručnjaka potpuno na bazi njegove 'dobre volje', a, opet, dragoceno je za osmišljavanje ovog segmenta nastave stranog jezika, to bi bilo optimalno da se ono obavi bar dva puta u toku trajanja nastavnih aktivnosti kojim se uvežbava razumevanje predavanja iz struke na stranom jeziku. Studente treba neprestano ohrabrivati da u toku rada na sticanju kompetencije razumevanja govornog materijala, kao i po završetku ove vrste obuke, često preslušavaju audiovizuelne zapise sličnih predavanja sa interneta. Ovakav materijal je veoma pogodan kao osnova za sticanje kompetencije o kojoj je reč, jer dozvoljava da se preslušava onoliko puta koliko je to potrebno i isto tako da se vraća deo po deo materijala koji studentima nije bio u potpunosti jasan. Međutim, prisustvo 'živog predavača' značajno je jer se njime simulira celokupna aktivnost na način na koji se ona dešava u realnom okruženju. Takav predavač bi mogao da se uvede na jezički čas tek pošto su studenti dobili detaljne instrukcije o strategijama koje bi trebalo da koriste u toku slušanja predavanja i pošto su veći broj puta, u prisustvu svog nastavnika stranog jezika, čija bi uloga bila instruktorskog tipa, bili izloženi slušanju stručne materije na engleskom jeziku posredstvom interneta. Pre okončanja ovog segmenta nastave, bilo bi poželjno da se studentima

⁴ Najčešća organizacija pisanog, a i govornog teksta u prirodnim naukama, kao što su to fizika, hemija i geologija, može se razvrstati u četiti tipa: 1) Presentovanje redosleda u sprovednom postupku (pogotovu kod tekstova iz oblasti hemije), 2) Utvrđivanje uzroka i posledice opisanih pojava, 3) Nabranjanje postupaka, efekata, elemenata, itd., 4) Poređenje ili kontrastiranje događaja, postupaka ili rezultata (Blagojević & Kulić, 2013).

omogućiti da ponovo čuju pravog predavača, da bi mogli da sami procene sopstveni napredak u sticanju kompetencije razumevanja predavanja na stranom jeziku na osnovu upoređivanja stepena svoje kompetentnosti u razumevanju prvog predavanja i onog koje bi usledilo na kraju aktivnosti koje su organizovane u tu svrhu.

3.1. Priprema za slušanje predavanja

Čini se da ni za jednu jezičku veštinu nije u tolikoj meri važna pažljivo osmišljena pripremna faza u aktivnostima koje treba organizovati da bi se ona unapredila, kao što je to kada je u pitanju veština razumevanja govornog teksta iz struke na stranom jeziku. Pored toga što je ova faza obavezna pre pristupa svakom slušanju govornog materijala iz struke na stranom jeziku, ona pruža mogućnost uspostavljanja dobre komunikacije između nastavnika stranog jezika i njegovih studenata, koji, na istom zadatku, lako postaju svesni značaja međusobne kooperativnosti i saradnje. Uloga nastavnika stranog jezika u pripremnoj fazi navedenih aktivnosti bi bila da sa studentima zajedno razmišlja o predavanju koje sledi, što znači da ih upućuje na korišćenje strategija koje su relevantne za ovu fazu.

Strategije koje se koriste u fazi pripreme za slušanje predavanja mogu se podeliti na dve grupe strategija: na strategije kojima se predviđa tema predavanja na osnovu njegovog naslova i na strategije pomoću kojih se predviđaju ključne reči koje će se koristiti u predavanju. Ove strategije navode studente na aktivno razmišljanje *o čemu će se govoriti na predavanju*, čime se alarmira njihova pažnja u toku samog slušanja predavanja. Naime, upoređivanje materije koja se izlaže sa onim što je slušalac već predvideo i pretpostavio, može ga motivisati da izlaganje što pažljivije prati. Ono što se preporučuje pri davanju instrukcija za primenjivanje ove strategije jeste da studenti u svojim mislima već predviđaju neka opšta pitanja (*šta, kako, kada, gde i zašto*), a svakako, mogu ih i zapisati, budući da odgovori na ta opšta pitanja uvek korespondiraju sa osnovnim idejama postavljenim u predavanju. Na taj način pažnja se fokusira upravo na osnovne elemente jednog predavanja, na njegov 'kostur', čime se pruža dobra osnova za praćenje tog predavanja, a u isto vreme, vrši se selekcija važnih od manje važnih ideja, koja je krucijalna za globalno razumevanje svakog govornog materijala.⁵

Što se pak tiče druge strategije pomoću koje se predviđaju reči koje će se koristiti u predavanju, a koje se vezuju za pojmove iz oblasti studentove struke i konkretne teme predavanja, korisno je o njima unapred razgovarati sa studentima i ukoliko su nepoznate, preporučiti im da ih potraže u dvojezičnim stručnim rečnicima i zapišu pre slušanja predavanja.

3.2. Aktivno slušanja predavanja

Da bi bio uspešan i razumeo onog ko mu se obraća, svaki slušalac mora da aktivno konstruiše koherentnu interpretaciju kognitivno zasnovane govorne poruke

⁵ Poznato je da upravo koncentrisanje pažnje na manje važne detalje u govornom materijalu rezultira slabim učinkom razumevanja celokupnog materijala.

(Thomson, 1995). Kako je ovo veoma zahtevan mentalni proces, bilo bi potrebno da nastavnik stranog jezika postupno vodi svoje studente kroz proces slušanja predavanja, ukazujući im na ono što je važno u tom procesu. Za ovu fazu uvežbavanja veštine razumevanja predavanja na stranom jeziku nastavnik stranog jezika bi mogao odabrati video predavanje za koje procenjuje da može da posluži kao model na kome će demonstrirati različite strategije koje su u službi uspešnog razumevanja predavanja. Sve ove strategije, osim one koja se odnosi na koncentrisanje na uvodni deo predavanja, primenjuju se paralelno u toku slušanja predavanja. Međutim, da bi uspešno demonstrirao korišćenje ovih strategija i studentima dao korisna uputstva za njihovu primenu, nastavnik stranog jezika bi mogao da sve njih pojedinačno demonstrira, tako što bi snimljeno predavanje studentima najpre prikazao u celini, a zatim deo po deo. Vraćanje delova snimljenog predavanja i njegovo preslušavanje zajedno sa studentima omogućava nastavniku stranog jezika da usmerava pažnju studenata i da organizuje proces slušanja na način koji je potreban da se ova jezička veština usvoji.

U cilju osposobljavanja studenata da razumeju predavanje na stranom jeziku, nastavnik bi trebalo kod svojih studenata da podstiče upotrebu sledećih strategije u toku slušanja:

1. Koncentrisanje na uvodni deo predavanja;
2. Razdvajanje relevantnog od nerelevantnog materijala;
3. Uočavanje diskursnih markera (jezičkih signala) u toku predavanja;
4. Izvođenje zaključaka o značenju nepoznatih reči na osnovu konteksta;
5. Elaboriranje i povezivanje prethodnog znanja sa novim informacijama.

Koncentrisanje na uvodni deo predavanja je značajno za kompletno uspešno razumevanje predavanja. Uvodni deo govornog diskursa ima ulogu neke vrste vodiča za dalje slušanje. Uvodni delovi akademskih i stručnih predavanja, bez obzira na raznovrsnost naučne discipline kojom se bave, odlikuju se *jednobraznom strukturom*, što znači da su njihovi konsitutivni delovi gotovo identični.⁶ Ovo je od velike pomoći slušaocima predavanja, budući da svaki predavač koji želi da pridobije pažnju svojih slušalaca mora da vodi računa o tome da uvod njegovog predavanja treba da ima dve jasno definisane funkcije, a to su: da predstavi *okvir* predstojećeg predavanja tako što daje neophodne informacije o *temi, obliku, strukturi i ciljevima* predavanja, i da uspostavi *kontekst* za sadržaj predavanja, time što temu o kojoj će govoriti povezuje sa prethodnim znanjem slušaoca i pri tom ukazuje na njenu važnost i značaj za određenu naučnu ili stručnu oblast.

Druga strategija koju je važno primenjivati u toku slušanja predavanja je razdvajanje veoma važnog od manje važnog materijala u predavanju. Ovo se može uspešno izvesti uz upotrebu modernih elektronskih sredstava koja se često koriste

⁶ Na jednobraznu strukturu uvodnih delova akademskih članaka ukazao je još Džon Sveilz (Swales, 1990) analizirajući ovaj žanr iz oblasti ekonomskih nauka. Po ovom autoru, dobro napisan uvod mora da sadrži sledeće celine i podceline ('korake' koje autor preduzima u okviru tih celina): 1) Utvrđivanje teme, koje uključuje sledeće 'korake': naglašavanje značaja teme, isticanje važnosti teme i navođenje prethodnog znanja o temi, 2) Pregled prethodnog istraživačkog rada, 3) Utvrđivanje polazne osnove, koje uključuje naglašavanje praznine u znanju i osvetljavanje problema, 4) Zauzimanje polazne osnove, koje uključuje: isticanje cilja rada i prikaz strukture rada.

na savremenim predavanjima. Ovde prvenstveno mislimo na *Power Point prezentacije*, koje kada su znalački i vešto osmišljene, predstavljaju dobar putokaz kroz akademsko predavanje. Ovakva prezentacija pomaže da se naglase najrelevantniji elementi u izlaganju materije, a kognitivni efekat ovakvog izlaganja daleko je veći nego kod predavanja koje se svodi samo na govornu reč⁷, jer povezuje čula vida i sluha, te time pomaže da se izložena građa bolje upamti.

Pored ovoga, predavač može znatno da pomogne slušaocima i da im olakša praćenje materije tako što će koristiti diskursne markere koji imaju funkciju jezičkih signala pomoću kojih, s jedne strane, skreće pažnju slušaoca na važne momente u predavanju, a s druge, čini svoje predavanje koherentnim. Takođe, dobar predavač poznaje funkciju retoričkih pitanja, važnost ponavljanja onih reči i izraza koji su ključni za praćenje materije, kao i tempa jezičke artikulacije koji varira u toku predavanja i usporava se kada se neki segment u izlaganju želi posebno istaći.

Kada je u pitanju engleski jezik, najčešći diskursni markeri koji, s jedne strane povezuju materiju, a s druge, jasno upućuju studente na bitne elemente u njoj, između ostalih, su i sledeći izrazi: *What is important here is ...The main point is..., The important thing here is..., What I'm trying to show is..., What I'm going to talk about is..., The purpose of my remarks is ...*, itd. Najčešća retorička pitanja koja predavači koriste u slične svrhe su: *What is the purpose of this investigation?*, ili: *What would be the main problem here? How shall we explain / demonstrate this?*. Takođe, dobar predavač će usmeravati svog slušaoca i voditi ga kroz svoje predavanje podsećajući ga na ono što je već rečeno (... *As you might remember what I have said*), najavljevati o čemu će biti reč u delu koji sledi (*Well, now, I shall turn to...*), skrenuti mu pažnju na delove predavanja (*What do we have here? Let's see...*), a na kraju predavanja, svakako i sumirati već rečeno (*In conclusion, we might say...*) (Risselada and Spooren, 1998). Naravno, na sve ovo treba skrenuti pažnju studenata kada slušaju predavanje iz svoje struke.

Pored usmeravanja pažnje studenata na nivou celog predavanja, pojednako je važno skrenuti im pažnju na grupe jezičkih iskaza koji su karakteristični za usmeni i pisani akademski diskurs, a kojima se uređuju logički odnosi između ideja, kao što su: 1) izjednačavanje (*at the same time, by the same token, equally* itd.); 2. proširivanje (*aside from this, further, in addition, moreover, what is more*, itd.); 3. objašnjavanje (*for example, for instance, in fact, namely*, itd.); 4. ukazivanje na uzročno-posledične odnose (*accordingly, as a consequence, as a result, for this reason, since, therefore*, itd.); 5. kontrastiranje (*alternatively, , however, in contrast, instead, on the contrary, on the one hand ... on the other hand, to the contrary, itd.*); 6. dopusnost (*however, nevertheless, nonetheless, rather, though*, itd.); 7. izvođenje zaključka (*after all, hence, then, therefore, thus*, itd) (Blagojević & Vukić, 2012).

Što se tiče izvođenja zaključaka o značenju nepoznatih reči na osnovu konteksta, može se reći da je ova strategija opšteg karaktera, jer se primenjuje na isti način za bilo koju vrstu materijala koji se sluša. To bi značilo da dobra ovladanost ovom

⁷ Korišćenje PP prezentacije često je uslovljeno vrstom naučne ili akademske discipline, tako da su mnogo češće u oblasti egzaktnih nauka, nego npr. filoloških (ovde, prvenstveno, mislimo na predstavljanje književnih tema).

veštinom kroz čestu izloženost govornom materijalu stranog jezika za opšte svrhe može samo da pospeši ovladavanje ovom veštinom kada se radi o slušanju materije iz oblasti struke i nauke.⁸ Takođe je potpuno razumljivo da se materija koja se sluša može upamtiti samo ako se poveže sa poznatim informacijama o predmetu koji se izlaže. Jedino na taj način ona može postati aktivni deo sistema znanja slušaoca, a da bi se taj put slušaocu olakšao, potrebno ga je podsticati da prilikom slušanja predavanja iz svoje struke na stranom jeziku vodi beleške na efektan i svrsishodan način.

3.3. Ovladavanje tehnikom vođenja beležaka na stranom jeziku

Nastavnik stranog jezika treba stalno da ohrabruje svoje studente da vode beleške prilikom slušanja predavanja na stranom jeziku i to na isti način kao što to čine prateći nastavu iz svoje struke ili akademske discipline, samo u ovom slučaju to treba činiti na engleskom jeziku. Pokazalo se da se ovom tehnikom studenti uspešnije služe ukoliko su uvežbani i već imaju iskustvo u njenom korišćenju, te pozitivan transfer iz maternjeg jezika ovde treba što efikasnije upotrebiti u cilju memorisanja predstavljenog usmenog materijala. Ono što je važno za korišćenje ove tehnike je da ona ne treba da remeti proces slušanja, već da se njome podstaknu i ohrabre slušaoci da se potpuno usredsrede na ono što se predaje. Takođe, potrebno je insistirati da informacije počnu da se zapisuju još od samog uvodnog dela predavanja. Naime, zapisivanje informacija iz uvoda daje okvir na koji se oslanjamo u toku samog predavanja, a nepoznavanje takvog okvira otežava praćenje i razumevanje celokupnog predavanja (Nwokoreze, 1990).

Jasno je da ono što se zapisuje prilikom slušanja predavanja na stranom jeziku treba da verno održava i prenosi iznete ideje, ali i pravu poziciju koje te ideje imaju u predavanju, odnosno da su u saglasnosti sa mestom koje im, po njihovom značenju, daje sam govornik u svom predavanju. Davanje centralnog mesta sporednoj ideji u beleškama, ili obrnuto, može potpuno da naruši originalnu intenciju i smisao jednog predavanja, te ono ponekad može da se protumači na pogrešan način.

Poznato je da svako vođenje beleški nije podjednako efikasno: zavisi od ličnih sposobnosti slušaoca i obučenosti u ovoj veštini na maternjem jeziku. Nastavnik stranog jezika bi putem sistematičnih instrukcija o korišćenju ove tehnike mogao značajno da utiče na poboljšanje njenog kvaliteta. Jedna od takvih instrukcija je da se pri vođenju beležaka nikako ne pišu čitave rečenice, već da se zapisuju njeni elementi, ključne reči, koriste skraćnice, kao i da se maternji jezik koristi u što je moguće manjoj meri. Neki autori, kao što su to Malij i Šamo (Malley & Chamot, 1990) preporučuju uvežbavanje ove tehnike uz pomoć korišćenja *T-liste*, što bi značilo da se glavne ideje nekog predavanja, (a ove ideje se obično predstavljaju još u uvodnom delu predavanja), zapisuju na levoj strani slova T, dok se primeri, detalji, objašnjenja, itd., zapisuju na desnoj strani slova T, paralelno s glavnim idejama. Ono što uvek treba preporučiti studentima kada je ova tehnika u pitanju, i na šta ih

⁸ U praksi je pokazano da će stručnjaci iz neke oblasti i kad nisu izuzetno uspešni govornici stranog jezika, mnogo uspešnije razumeti reči i izraze iz svoje struke, čak i od izvornih govornika koji tu struku ne poznaju.

treba redovno podsećati, jeste da se beleške sa predavanja, odmah nakon odslušanog predavanja, pažljivo pregledaju, prepisu i dopune elementima koji su izostavljeni. Na taj način, studenti će upotpuniti skicu predavanja koje su slušali i svoje beleške urediti u jednu smisaonu i koherentnu celinu.

I na kraju, treba još samo dodati da se tačnost i preciznost beležaka povećavaju uz često praktikovanje ove tehnike, kao i uz permanentno bogaćenje vokabulara iz oblasti jezika struke.

4. Zaključak

Ovim radom se želela skrenuti pažnja na neophodnost uvođenja jedne nove komponente u savremenu nastavu stranog jezika struke na univerzitetskom nivou – na uvežbavanje veštine razumevanja predavanja iz struke na stranom jeziku. Potreba osavremenjavanja nastave u tom smeru javlja se kao odgovor na aktuelne potrebe studenata naših univerziteta koji se povezivanjem u mrežu evropskog visokog školstva i stvaranjem uslova za mobilnost studenata u okviru evropskog akademskog prostora suočavaju sa problemom aktivnog praćenja predavanja iz svoje struke na stranom jeziku. Kako je, u velikom broju slučajeva, reč o engleskom jeziku, to smo u radu pokušali da damo model pomoću kojeg bi nastavnici engleskog jezika, a analogno ovom modelu i drugih stranih jezika, mogli da organizuju uvežbavanje veštine razumevanja predavanja iz struke. Pokazali smo da je u pitanju veoma kompleksna i zahtevna jezička veština, koja u isto vreme traži visok nivo kako jezičke, tako i stručne kompetencije. Sticanje jezičke kompetencije ove vrste podrazumeva ovladavanje većim brojem jezičkih strategija, koje mada često korespondiraju sa strategijama koje se koriste za razumevanje pisanog stručnog teksta i mogu se proširiti i oblikovati na novi način, imaju i svoje specifičnosti i karakteristike.

Ovladanost ovom veštinom i njena uspešnost zasnivaju se na velikom broju komponenta i faktora, budući da je ona usko povezana sa individualnim sposobnostima studenata, njihovom jezičkom sklonošću (*language aptitude*) i njihovim jezičkim predznanjem, a kao što smo već pomenuli, zasniva se i na adekvatnoj obučenosti i uvežbanosti jezičkih veština i tehnika koje se vezuju za kompetenciju razumevanja pisanog diskursa. Međutim, bez obzira na to koliko sticanje kompetencije u razumevanju predavanja iz stranog jezika predstavlja složen proces, njime je ipak moguće ovladati uz pomoć sistematskih instrukcija i kompetentnog vođenja nastavnika stranog jezika, ali, svakako i uz individualno zalaganje i upornost njegovih studenata.

Literatura

- Anderson, J. R. (1985). *Cognitive psychology and its implications*. New York: Freeman.
- Anderson, J. R. (2000). *Learning and Memory: An Integrated Approach*. Wiley.
- Blagojević, S. i M. Vukić (2012). Tekstualni konektori za izražavanje logičkih odnosa u srpskom i engleskom akademskom diskursu. Zbornik radova sa VI međunarodnog

- naučnog skupa *Strukturne karakteristike srpskog jezika*. Ur. Miloš Kovačević. Filološko-umetnički fakultet. Kragujevac. 477–488.
- Blagojević, S. i D. Kulić (2013). *Strani jezik na tercijarnom stepenu obrazovanja*. Filozofski fakultet: Niš.
- Nicholas, L. (1988). Teaching Listening Comprehension, *ET Forum*, 26:1. 19–22.
- Nwokoreze, U. N. O. (1990). Note Taking, *ET Forum*, 28:2. 39–41.
- Malley, J. M. and Chamot, A. U. (1990). *Learning Strategies in Second Language Acquisition*. Cambridge: CUP.
- Risselada, R. and Spooren, W. (1998). Introduction: Discourse markers and coherence relations. *Journal of Pragmatics* 30(2). 131–133.
- Swale, J. (1990). *Genre Analysis: English in academic and research settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Young, M. Y. C. (1997). A Serial ordering of Listening Comprehension Strategies Used by Advanced ESL Learners in Hong Kong. *Asian Journal of English Language Teaching*. Vol.7. 35–53.

Savka N. Blagojević

THE COMPETENCE IN UNDERSTANDING LECTURES FOR PROFESSIONAL PURPOSES IN ENGLISH AND HOW TO PRACTISE IT

Summary: One of the features of modern ESP teaching is to enable students to understand lectures for their professional purposes in English and to acquire a sufficient level of listening comprehension competence. This competence can be practised through several stages, starting with the pre-listening stage which includes the anticipation of the topic of the presentation and its key words, and through the stage of an active listening to lectures, which includes several strategies. These strategies are used for: 1) Predicting the essence of a particular lecture; 2) Sorting out the relevant from irrelevant material; 3) Focusing one's attention to linguistic signals in the introductory part of a lecture; 4) Identifying discourse markers employed in a lecture; 5) Drawing conclusions about the meaning of unknown words from the context, and 6) Relating previously acquired knowledge to new information. The permanent employment of the above listed strategies may significantly contribute to development of listening comprehension skills and help their mastering, so that university students, after they have graduated from their faculties may, hopefully, listen to various professional and scientific lectures and presentations in a competent way.